

Tehnike stilističkog i pragmatickog transfera u prevodima Službenog lista Autonomne Pokrajine Vojvodine sa srpskog na mađarski

Timea Tot Juhas

University of Novi Sad, Serbia

Abstract: In order for the translator to adequately translate the given text, he uses various translation techniques during his work. These techniques are usually divided into four groups, namely grammatical, lexical, stylistic and pragmatic. This paper deals with the study of the last two mentioned types of transfer in the translations of the Official Journal of the Autonomous Province of Vojvodina from Serbian to Hungarian. Given that the corpus of this work is administrative-legal, that is, it belongs to the administrative-legal style, it is therefore assumed that this influenced the use of translation techniques on a stylistic and pragmatic level.

Keywords: Serbian language, Hungarian language, specialized translation, Official Journal of the Autonomous Province of Vojvodina

Uvod

Osnovni cilj prevodilačkog posla jeste prenos poruke s jedne strane na drugu stranu (Zubac 2018: 17). Za prevođenje stručnih tekstova poznavanje izvornog i cilj-nog jezika nije dovoljno, ono zahteva još i izvanredno znanje date stručne oblasti. Korpus ovog rada čine prevodi administrativno-pravnih tekstova Službenog lista Autonomne Pokrajine Vojvodine sa srpskog na mađarski. U slučaju pomenutog materijala, motivaciji prevodioca doprinosi to što mnogi smatraju da je njegov rad uzaludan, uz napomenu da prevod službenih listova ionako niko ne čita (Andrić 2017: 271)¹. Zadatak stručnih prevodilaca otežava i činjenica da u Srbiji ne postoji institucionalna obuka za prevodioce na mađarski, pa je stoga usvajanje znanja iz pravnog jezika pretežno plod sopstvenog truda pojedinca, tj. njegovog učestvo-vanja na seminarima, konferencijama i radionicama (Beretka – Lulić 2021. 161).

Stilističke i pragmaticke tehnike prevođenja

Tokom procesa prevođenja, način razmišljanja prevodioca nije jasno vidljiv, te samo možemo da pretpostavimo kako taj proces tačno teče. Međutim, ono što je nesumnjivo jeste to da prevodilac prvo razlaže i analizira tekst koji treba prevesti (faza analize), a potom gradi svoj prevod (faza sinteze) (upor. Klaudy 1994, 56). Ipak, ispratiti tok misli koji se odvija između ove dve etape već nije tako jedno-stavan zadatak. Transfer između izvornog i cilj-nog jezika postiže se upotrebom

¹ Ovdje i drugde prevod citata s mađarskog delo je autora.

određenih tehnika prevođenja. One se mogu klasifikovati na više načina, a ovaj rad se zasniva na podjeli koja ih deli po prirodi i razlogu konverzije, na osnovu čega razlikujemo gramatičke, leksičke, stilističke i pragmatičke tehnike prevođenja (prema Klaudy 1994).

Tekst se zasniva na komponentama stilskog potencijala, sociokulturne pozadine i stilskog pripisivanja (Cs. Jónás 2010: 7). Identifikacija stilskih karakteristika originala nužan je preduslov da se stil izvornika prenese u prevod (Hlebec 2009: 157). Na prevođenje administrativno-pravnih tekstova utiču pojedine žanrovske karakteristike, tj. stilske specifičnosti stručnih tekstova. Zahtevi za pisanje propisa su jasne, kratke, precizne formulacije, koje u celini moraju da obuhvataju ideju, a rečenice koje obuhvataju tu ideju moraju biti potpune, smislene i razumljive (Végh 1983: 638). Od prevoda očekujemo poštovanje gramatičkih pravila, odgovarajuće upotrebe reči, ali on takođe mora biti usklađen i sa stilom izvornog teksta. O tehnikama stilističke konverzije se obično govori kada tekst koji je nastao na ciljnom jeziku kao rezultat gramatičkih i leksičkih konverzija – mora da se ispita i sa stanovišta saobraćenosti određenim žanrovskim zahtevima (Klaudy 1994: 101–102).

Kada je reč o tehnikama pragmatičkog transfera, situacija je slična: naime, prevod je potrebno ispitati i iz ugla pragmatike. Drugim rečima, u obzir se moraju uzeti navike i predznanje čitalaca, dakle tekst se razmatra i sa stanovišta kulturnih obeležja ciljnog jezika (upor. Klaudy 1994: 102). Sa jedne strane, ove pragmatičke tehnike pomažu prevodiocima u stvaranju preciznih, jasnih i funkcionalnih prevoda koji su prilagođeni ciljnoj publici i pravnom okruženju. A sa druge strane, administrativno-pravni stil karakteriše upotreba terminologije, pri čemu se ne sme smetnuti s uma jedna od odlika termina – ona da su oni nezavisni od pragmatičkih faktora (upor. Heltai 2004: 28–29), pa samim tim prevodilac nastoji da prenese pragmatički efekat originala.

Pregled i analiza korpusa

Uopšteno govoreći, administrativno-pravni tekstovi se odlikuju preciznošću, objektivnošću, upotrebom terminologije, bezličnim i emocionalno uzdržanim tonom; međutim, oni imaju pojedine svojevrstne specifične stilske karakteristike koje prosečnom govorniku mogu otežati tumačenje datog teksta, pri čemu su one takve da ne olakšavaju posao ni stručnog prevodioca. Takve su, na primer, isuviše duge rečenice sa velikim brojem reči koje nisu sintaksički uspešno strukturirane i zato su teško razumljive, gomilanje reči u istom padežu, što stvara dvosmislenost i zabunu – koje Katnić-Bakaršić (1999) naziva stilskim greškama. Međutim, ove specifičnosti daju pravilnost strukturi stručnih tekstova, te redukuju mogućnost da lični stil prevodioca dođe do izražaja.

Korpus je na gramatičkom planu nominalni, i u njemu se ističe upotreba imenica. U srpskom korpusu dominira upotreba deverbativnih imenica, i to u kombinaciji sa genitivom koji je u funkciji bespredložnog objekta.² Slična je situacija

² Rezultat istraživanja koje je bio predstavljen na Sedmom međunarodnom interdisciplinarnom skupu

i u mađarskom, gde morfologiju pravnog jezika karakteriše dominiranje imeničkih konstrukcija (Hengl 2023: 76). Kao mađarski ekvivalent gore pomenutom obliku srpskog objekatskog genitiva treba istaći atributske zavisne sintagme, među kojima dominiraju prisvojne konstrukcije. Npr.:

- (1) unapređivanje saradnje – az együttműködés előmozdítása
- (2) finansiranje programa, mera i aktivnosti – programok, intézkedések és tevékenységek finanszírozása

Važna stilaska karakteristika jeste anonimnost teksta, koja se postiže izostavljanjem ličnih zamenica i upotrebom pasivne konstrukcije u kojima se ne navodi agens, čemu valja pridodati i tzv. svestremenski prezent, koji označava da propis deluje (upor. Savić–Konstantinović–Vilić–Petrušić 2006). Na mađarskom pak u navedenim primerima pasivna konstrukcija je prevedena aktivnom. Na primer:

- (3) Osniva se Gimnazija i stručna škola „Nikola Tesla” u Apatinu – Megalukul az apatini Nikola Tesla Gimnázium és Szakiskola.
- (4) Sredstva za početak rada i obavljanje delatnosti Škole obezbeđuju se u skladu sa zakonom – Az Iskola működésének megkezdéséhez és a tevékenységének végzéséhez szükséges eszközöket a törvénnyel összhangban kell biztosítani.

U srpskom korpusu se umesto veznika i predloga pojavljuju veznički i predložki izrazi, na primer: *kako→na način, radi→s ciljem, ako→pod uslovom*. Na leksičkom planu oni su karakteristični za kancelarizam, tj. upotrebu ustaljenih reči i izraza svojstvenih tom registru (upor. Savić–Konstantinović–Vilić–Petrušić 2006: 33). Na mađarskom se ova stilaska karakteristika ispoljava na identičan način (*ahogy→módon, végett→céljából, ha→azzal a feltétellel*).

- (5) Direktni korisnik dužan je da vodi evidencije *na način* propisan ovim uputstvom... – A közvetlen felhasználó köteles nyilvántartást vezetni a jelen utasításban előírt *módon*...
- (6) *s ciljem* modernizacije privrednih društava – gazdasági társaságok korszerűsítése *céljából*
- (7) *pod uslovom* da je za odluku glasao predsednik Pokrajinske vlade – *azzal a feltétellel*, hogy a Tartományi Kormány elnöke is igennel szavazott.

Jedna od pragmatičkih karakteristika ovog korpusa jeste deontička modalnost. Posebnost modalnih glagola može biti sagledana i sa aspekta strukture jezika i semantike, tj. značenjskih varijacija koje se javljaju u zavisnosti od konteksta upotrebe, tako da literatura koja se bavi modalnošću upućuje na isprepletanost gramatike, semantike i pragmatike (Dragaš 2021: 467). Deontička značenja najčešće obuhvataju obaveze i dozvole, ali u sebe mogu uključiti i savet, davanje uputstava, preporuku itd. (Radonjić 2017: 36). U pitanju su srpski glagoli *trebati, morati, moći, smeti*. Glagol *trebati* (8) izražava objektivnu nužnost, nalog, a takođe

mladih naučnika društvenih i humanističkih nauka *Konsteksti* (2023) pod nazivom *Prevođenje srpskog genitiva na mađarski u Službenom listu Autonomne Pokrajine Vojvodine*.

i oslabljeni zahtev (prema Kordić 2002: 186), što se u mađarskom na sintaksičkom planu postiže redosledom reči i upotrebom prezenta, dok je sam glagol *trebati* izostavljen. Glagol *morati* (9) u vezi je sa pojmovima nužnosti, a glagol *moći* (10) sa pojmovima mogućnosti i dopuštenja (prema Batistić 1983: 101). Primer (9) na mađarski je preveden glagolom *kell*, kojim Kiefer (1990) ilustruje deontičku logiku u tekstovima propisa, regulacija, zakona kao značenje koje nas obavezuje i dopušta (Kiefer 1990: 12). Deontičku modalnost na mađarskom izražava još i sufiks *-hat/-het* (Kiefer 1990: 13), koji je upotrebljen za prevođenje srpskih glagola *moći* (10) i *smeti* (11). Glagol *smeti* se upotrebljava u funkciji izražavanja sopstvene smelosti, odnosno usušivanja subjekta da izvrši neku radnju (Zvekić-Dušanović 2011: 153), a u primeru (11) on se javlja u negiranoj formi.

(8) Zapisnik iz stava 1. ovog člana sačinjava ovlašćeno lice i *treba* da sa drži... – A jelen szakasz 1. bekezdésében szereplő jegyzőkönyvet a meghatalmazott személy állítja össze és a következőket tartalmazza...

(9) Pravni osnov plaćanja *mora* da bude u pisanom obliku... – A kifizetés jogalapját jogi aktusban, írott formában *kell* rögzíteni...

(10) Protiv odluke veća Žalbene komisije *može* da se pokrene upravni spor – A Fellebbezési Bizottság határozata ellen közigazgatási per indítható.

(11) Zaposleni ne *sme* da utiče na političko opredeljenje drugih zaposlenih – A foglalkoztatott nem befolyásolhatja a többi foglalkoztatott politikai meggyőződését.

Za postizanje stilističkog i pragmatičkog transfera prvo je neophodno realizovati gramatički i leksički transfer. Zbog svojevrstne prirode jezika koji se proučavaju u radu, ne mogu se zanemariti razlike u struktura srpskog i mađarskog jezika. Stoga su na gramatičkom planu u prevodima primenjene gramatičke zamene – kao što je promena vrste reči, zamena deverbativnih imenica i trpnih glagola aktivnim glagolom, gramatička dodavanja – dodavanje određenog člana, gramatička izostavljanja – izostavljanje pomoćnog glagola u trećem licu prezenta³ itd. Na leksičkom planu se javlja sužavanje i proširivanje značenja reči izvornog jezika na ciljni jezik, izostavljanje i dopunjavanje značenja⁴ itd.

Zaključci

U radu su analizirani mađarski prevodi srpskih administrativno-pravnih tekstova Službenog lista APV. Radi postizanja stilističkog i pragmatičkog transfera tekst je neophodno prilagoditi na gramatičkom i na leksičkom nivou, te se ove adaptacije ne mogu isključiti iz analize. Na stilističkom planu korpus odlikuje nominalizacija, čije je sredstvo deverbativna imenica u kombinaciji sa genitivom, a ta je konstrukcija na mađarski najčešće prevedena prisvojnom atributskom zavisnom sintagmom. Srpski tekst odlikuje česta upotreba pasiva. Budući da pasiv nije česta pojava u mađarskom jeziku, srpski je pasiv u većini slučajeva preveden aktivom.

3 Na osnovu podele gramatičkih transfera od autorke Klaudy (1994).

4 Na osnovu podele leksičkih transfera od autorke Klaudy (1994).

Umesto jednočlanih veznika i predloga upotrebljavaju se veznički i predložki izrazi. Na pragmatičkom planu korpus karakteriše deontička modalnost sa glagolima *trebati*, *morati*, *moći* i *smeti*. Ona nije uvek prevedena ekvivalentima nabrojanih glagola, već je izražena i redosledom reči, prezentom i sufiksima *-hat/-het*.

Bibliography

- Andrić, Edit (2017), Szakfordítás. In *Fordítás- kritika prevoda*. 267–292. Novi Sad, Filozofski fakultet.
- Batistić, Tatjana (1983), O nekim pitanjima u vezi sa analizom glagola *morati* i *moći*. *Južnoslovenski filolog* 39: 99–111. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik.
- Beretka, Katinka – Lulić, Emil (2021), A szerb nyelvű és a magyar jogi terminológia helyzete, avagy az ország, ahol előlátják a büdzsé-rebalanszt. *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén*, szerk. Szoták Szilvia, Tamás Dóra Mária. 156–174. Budapest, OFFI Zrt.
- Cs. Jónás, Erzsébet (2010), Fordításstilisztika kognitív keretben. *Fordítástudomány* 12 (1): 5–16. Preuzeto: 15.11.2024. <https://ojs.mtak.hu/index.php/fordtud/issue/view/255/119>
- Dragaš, Mina Z. (2021), Deontička modalnost u govornim činovima u sportskom diskursu. *Filolog – časopis za jezik, književnost i kulturu* 12 (23): 465–483. Preuzeto: 10.11.2024. https://www.researchgate.net/publication/353765275_Deonticka_modalnost_u_govornim_cinovima_u_sportskom_diskursu
- Heltai, Pál (2004), Terminus és köznyelvi szó. *Szaknyelv és szakfordítás*, szerk. Dróth Júlia. 25–45. Gödöllő, Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar. Preuzeto: 10.03.2024. https://www.academia.edu/6460601/SZAKNYELV_%C3%89S_SZAKFORD%C3%8DT%C3%81S
- Hengl, Melinda (2023), *Jogi kommunikáció*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Preuzeto: 20.03.2024. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/34934/PTE-AJK-20230413.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Hlebec, Boris (2009), *Opšta načela prevođenja*. Beograd: Beogradska knjiga.
- Katnić-Bakaršić, Marina (1999), *Lingvistička stilistika*. Prága, Budapest: Open Society Institute, Center for Publishing Development Electronic Publishing Program. Preuzeto: 12.12.2024. https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_6881/objava_20387/fajlovi/lingvistilistika.pdf
- Kiefer, Ferenc (1990), Modalitás. *Linguistica – Series C – Relationes 1*. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete.
- Klaudy, Kinga (1994), *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Budapest: Scholastica.
- Kordić, Snježana (2002), *Riječi na granici punoznačnosti*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna nakada. Preuzeto: 10.03.2024. <https://archive.org/details/KordicRijeciNaGraniciPunoznacnosti/page/n185/mode/2up>
- Radonjić, Radmila (2017), *Engleski modali u pravnim dokumentima Evropske unije i njihovi srpski ekvivalenti* (doktorska disertacija). Novi Sad, Filozofski fakultet.

- Savić, Svenka – Konstantinović-Vilić, Slobodanka – Petrušić, Nevena (2006), Jezik zakona – karakteristike i rodna perspektiva. *Pravo i jezik*. Zbornik referata sa naučnog skupa. Kragujevac, Pravni fakultet.
- Preuzeto: 02.04.2024. <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2017-01/Jezik%20zakona%20rad%20Svenka%20Savic%2C%20Nevena%20Petrusic%2C%20Slobodanka%20Konstantinovic%20Vilic.pdf>
- Végh, Enikő (1983), Az öngazgatási általános aktusok nyelvezete. *Létünk* 13 (3–4): 635–646.
- Zubac, Miloš (urednik) (2018), *Pedeset godina od osnivanja Prevodilačke službe u AP Vojvodini*. Novi Sad, Forum.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka (2011), Modalnost: Motivaciona modalnost u srpskom i mađarskom jeziku. Novi Sad, Filozofski fakultet.